

Zdravotní služby poskytované nezletilým pacientům - zásady

Stěžejní ustanovení nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. i zákona o zdravotních službách č. 372/2011 Sb. týkající se nezletilých pacientů jsou následující:

Podle § 95 nového občanského zákoníku, nezletilý, který není plně svéprávný, může v obvyklých záležitostech udělit souhlas k zákroku na svém těle také sám, je-li to přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku a jedná-li se o zákrok nezanechávající trvalé nebo závažné následky.

Podle § 100 nového občanského zákoníku, má-li být zasaženo do integrity nezletilého, který završil čtrnáct let, nenabyl plné svéprávnosti, a který zákroku vážně odporuje, třebaže zákonný zástupce se zákrokem souhlasí, nelze zákrok provést bez souhlasu soudu. To platí i v případě provedení zákroku na zletilé osobě, která není plně svéprávná. Nesouhlasí-li zákonný zástupce se zásahem do integrity nezletilého, ač si jej tato osoba přeje, lze zákrok provést na její návrh nebo na návrh osoby jí blízké jen se souhlasem soudu.

Podle § 102 nového občanského zákoníku soud přivolí k zákroku, je-li dotčené osobě podle rozumného uvážení ku prospěchu, po jejím zhlédnutí a s plným uznáním její osobnosti.

Podle § 876 nového občanského zákoníku rodičovskou zodpovědnost vykonávají rodiče ve vzájemné shodě. Hrozí-li při rozhodování o záležitosti dítěte nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát přivolení sám; je ale povinen sdělit druhému rodiči, jaký je stav věci, jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče.

Podle § 877 nového občanského zákoníku, nedohodnou-li se rodiče v záležitosti, která je pro dítě významná, zejména se zřetelem k jeho zájmu, rozhodne soud na návrh rodiče, to platí i tehdy, vyloučí-li jeden rodič z rozhodování o významné záležitosti druhého rodiče. Za významné záležitosti se považují zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte.

Podle § 879 nového občanského zákoníku při právním jednání vůči dítěti, které není způsobilé ve věci samostatně právně jednat, postačí jednání jen vůči jednomu z rodičů, jako zástupci dítěte.

Podle novelizovaného ustanovení § 35 zákona o zdravotních službách, které bylo dříve právem kritizováno dětskými lékaři i soudci, platí, že při poskytování zdravotních služeb nezletilému pacientovi je třeba zjistit jeho názor na poskytnutí zamýšlených zdravotních služeb, jestliže je to přiměřené rozumové a volní vyspělosti jeho věku. Tento názor musí být zohledněn jako faktor, jehož závaznost narůstá úměrně s věkem a stupněm rozumové a volní

vyspělosti nezletilého pacienta. Pro vyslovení souhlasu s poskytnutím zdravotních služeb nezletilému pacientovi se použijí právní předpisy upravující způsobilost fyzických osob k právnímu jednání s tím, že nezletilému pacientovi lze zamýšlené zdravotní služby poskytnout na základě jeho souhlasu, jestliže je provedení takového úkonu přiměřené jeho rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku. Tím není dotčena možnost poskytnutí zdravotních služeb bez souhlasu v případech stanovených zákonem.

Podle § 38 zákona o zdravotních službách nezletilému pacientovi lze bez souhlasu jeho i jeho zákonných zástupců poskytnout neodkladnou péči, jde-li o zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví, nebo jde-li o léčbu vážné duševní poruchy, pokud by v důsledku jejího neléčení došlo se vši pravděpodobností k vážnému poškození zdraví pacienta. Nezletilému pacientovi lze poskytnout neodkladnou péči bez souhlasu zákonného zástupce také, pokud jde u něj o podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání.

O hospitalizaci nezletilého pacienta v případě neodkladné péče je poskytovatel povinen informovat jeho zákonného zástupce. Může také informovat jinou blízkou osobu, popřípadě osobu ze společné domácnosti, pokud jsou mu známy. Není-li mu žádná taková osoba známá, nebo je nelze zastihnout, je povinen informovat o hospitalizaci nezletilého pacienta v rámci neodkladné péče Policii ČR. Ta by měla šetřením zjistit, kdo je zákonným zástupcem a poskytnout mu informaci, že nezletilý pacient byl neodkladně hospitalizován.

Z uvedených ustanovení, zejména nového občanského zákoníku, je pro lékaře významné, že poskytuje-li informaci, přijímá informace a informovaný souhlas, postačí, pokud jedná s jedním ze zákonných zástupců a není třeba, aby aktivně, byť by šlo o závažný případ, vyhledával druhého ze zákonných zástupců a vyžadoval jeho souhlas. Pokud není poskytovateli zdravotní služby známo, že by druhý rodič vyslovil s nějakým zákrokem, lékařským postupem, nebo s hospitalizací aktivní nesouhlas, postačí mu souhlas jednoho ze zákonných zástupců. Pouze, pokud by druhý zákonný zástupce lékaře sám kontaktoval a vyslovil svůj informovaný nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb, se kterými první zákonný zástupce souhlasil, pak by kromě případů neodkladných zdravotních služeb bylo nutno zákrok neprovést a ponechat věc na rozhodnutí soudu v opatrovnickém řízení.

Závěry pro praxi:

- 1) **Souhlas s poskytnutím zdravotních služeb může poskytnout i nezletilý pacient, pokud je to přiměřené jeho rozumové a volní vyspělosti.** Co je přiměřené rozumové a volní vyspělosti, se posuzuje podle toho, jakou rozumovou vyspělost lze předpokládat u dítěte příslušného věku v průměru české populace. Pokud lékař dospěje k závěru, že jde o zákrok, kde postačí souhlas samotného nezletilého, nemusí vyžadovat přítomnost ani souhlas zákonného zástupce. Naproti tomu **lékař má vždy právo rozhodnout, že neposkytne zdravotní služby, kromě neodkladných, nezletilému pacientovi bez předchozího informovaného souhlasu jeho zákonného**

zástupce. Má tedy právo kdykoli si vyžádat účast jednoho ze zákonných zástupců u poskytování jakýchkoli zdravotních služeb a neposkytnout zdravotní služby, nejde-li o neodkladné výkony, bez účasti a výslovného souhlasu jednoho ze zákonných zástupců nezletilého.

- 2) **Lékař není povinen zjišťovat názor druhého z rodičů, nebo jiných zákonných zástupců – např. osvojitelů, a postačí mu souhlas jednoho z nich. Pokud se však aktivně přihlásí druhý z rodičů nebo jiných zákonných zástupců a vysloví nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb, je třeba to respektovat.** V takovém případě je třeba vyžádat si od nesouhlasícího zákonného zástupce písemný revers, poté, co mu lékař poskytne informace o možných následcích neposkytnutí potřebných zdravotních služeb. Nejde-li o neodkladné výkony, zákrok proveden být nesmí, dokud nerozhodne soud. Dospěje-li však lékař k závěru, že je tím poškozováno zdraví nezletilého pacienta, měl by splnit svou signalizační povinnost podle zákona o sociálněprávní ochraně dětí a informovat orgán sociálněprávní ochrany dětí pověřeného obecního úřadu podle místa trvalého pobytu dítěte. Rozhodne-li posléze pravomocně soud o tom, že nahrazuje souhlas druhého z rodičů, zákrok lze provést se souhlasem soudu i bez souhlasu příslušného zákonného zástupce.
- 3) Nastane-li situace, kdy oba zákonní zástupci nebo jeden z nich vysloví souhlas se zákrokem, který představuje zásah do tělesné integrity nezletilého staršího čtrnácti let, avšak **nezletilý pacient starší čtrnáct let zákroku vážně odporuje**, tedy s ním nesouhlasí ani po náležitém vysvětlení a nejde o případ neodkladné péče, zákrok nelze provést bez souhlasu soudu, kterým by soud případně nahradil vůli nezletilého pacienta svým pravomocným rozhodnutím. Stejně tak nelze provést zákrok, se kterým sice souhlasil nezletilý, pokud zákonní zástupci, nebo jeden z nich, prohlásí, že se zákrokem, se kterým nezletilý pacient souhlasil, nesouhlasí. V takovém případě je třeba vyžádat si písemné prohlášení o nesouhlasu – negativní revers od příslušného zákonného zástupce a předtím mu vysvětlit možné důsledky pro zdravotní stav nezletilého pacienta. To však platí pouze v případech, kdy nejde o poskytnutí neodkladných zdravotních služeb.
- 4) **Jde-li o neodkladné zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví u nezletilého pacienta, lze tyto zdravotní služby poskytnout bez souhlasu zákonných zástupců i bez souhlasu nezletilého pacienta. V těchto případech poskytovatel zdravotní služby postupuje bez ohledu na stanovisko nezletilého a jeho zákonných zástupců.** Také v případě léčby vážné duševní poruchy, pokud by v důsledku jejího neléčení došlo se vši pravděpodobností k vážnému poškození zdraví nezletilého pacienta, lze zdravotní služby poskytnout bez souhlasu nezletilého pacienta i jeho zákonných zástupců. Stejně tak nezletilému pacientovi lze poskytnout neodkladnou péči bez souhlasu zákonného zástupce, je-li u něho podezření na týrání, zneužívání, nebo zanedbávání zdravotní péče. V případě podezření na týrání nezletilého pacienta je každý zdravotnický pracovník neprodleně povinen splnit prokazatelným způsobem oznamovací povinnost o podezření

z trestného činu týrání svěřené osoby Policii ČR nebo státnímu zastupitelství. Lékař nebo jiný zdravotník, který splnil tuto povinnost, by o tom vždy měl mít doklad prokazující, že oznámení skutečně podal. Neoznámení trestného činu týrání svěřené osoby, je totiž trestným činem, za který může být zdravotník trestně stíhán. Nejde-li o podezření na týrání nezletilého dítěte, ale je důvodné podezření, že jeho zdravotní stav je zákonnými zástupci zanedbáván, je poskytovatel zdravotní služby povinen splnit svou signalizační povinnost vůči orgánu sociálněprávní ochrany dětí pověřeného obecního úřadu a sdělit tomuto úřadu skutečnosti nasvědčující tomu, že zákonní zástupci zanedbávají zdravotní péči o nezletilé dítě.

V Praze dne 26. února 2014

JUDr. Jan Mach